

Francesc Macià
al balcó de la
Generalitat
proclama
la República

El dret i el fet de l'autodeterminació en democràcia

Joan M. del Pozo

La idea de democràcia és avui -singularment des de la caiguda de les mal anomenades «democràcies populars» de l'est- el punt de trobada de les més diverses posicions filosòfopolítiques. Tot i que els punts de divergència programàtics són molts i van en les més variades direccions, sortosament tothom accepta que cap societat moderna no pot prescindir de les regles bàsiques de la democràcia, tal com s'ha anat configurant des de fa aproximadament dos segles. Aquest és una mena de consens bàsic teòric que val la pena preservar.

Per això té sentit plantejar-se, en reflexionar sobre l'autodeterminació, quina és la seva relació amb aquest valor bàsic indiscutit que anomenem «democràcia». Una hipotètica incompatibilitat resoldria aviat la qüestió, tot convertint l'autodeterminació en un ideal polític indesitjable. Però sens dubte no és el cas. Pux que l'autodeterminació no sembla possible sense l'exercici de les votacions universals i secretes que defineixen la forma principal de la democràcia, mes aviat queda clar que hi ha una directa afinitat entre autodeterminació i democràcia. Fins a tal punt, que es pot considerar l'autodeterminació com un sinònim ple de democràcia: etimològicament «auto», procedent del grec, és «un mateix», i «determinació», del llatí, «regulació, fixació de límits». La democràcia com a sistema de regulació del poble per ell mateix seria, doncs, un «sistema d'autodeterminació», amb clara connotació d'estabilitat o permanència al llarg del temps; si no, no parlariem de «siste-

ma» sinó d'«acte» i la democràcia duraria tan poc com el procés electoral d'una sola decisió pretesament «autodeterminadora».

Hi ha, però, un altre sentit menys genèric, i potser per això més precís i carregat de valor polític per a molts: l'«autodeterminació» com a decisió concreta sobre el que podríem anomenar «límits territorials de la sobirania». D'aquest sentit específic pot afirmar-se que serà democràtic si es produeix amb respecte a les regles bàsiques del sistema: vot lliure, universal, igual, secret i directe. Aquí l'autodeterminació i la democràcia podríem dir que tenen un relació com la de la part amb el tot: la votació concreta d'autodeterminació seria la part d'un procés més estable i ampli de decisions igualment democràtiques. No cal dir que, fora d'aquest context més ampli, un hipotètic referèndum d'autodeterminació seria literalment una filfa, una burla sense sentit per a un demòcrata.

El moment històric i polític que vivim els catalans de finals del segle XX és, des de fa vint anys, el d'un procés d'autodeterminació genèrica —la democràcia constitucional i estatutària lliurement i majoritàriament acceptada— que, a més, és l'única via possible i acceptable per a plantejar un hipotètic acte d'autodeterminació específica.

Tot i que en relació amb aquest dret específic hi ha una llarga sèrie de qüestions pràctiques no resoltes —de gran interès teòric, d'altra banda—, com el moment, el procés, el subjecte convocant i els convocats a la votació, la redacció exacta de la pregunta, l'abast temporal de la resposta —si és negativa, cal tornar a convocar? i quan i per què? i, si és positiva, és revisable o no? i quan i per què?— el nucli actual de la qüestió política de l'autodeterminació específica té una dosi d'ambigüitat que sembla impròpia en un context polític de maduresa com el que se'ns suposa. Tothom sembla d'acord a mantenir l'autodeterminació genèrica en tant que sinònim de democràcia. Els partits nacionalistes sembla que diuen que és necessària, però insuficient, perquè no permet —o almenys no facilita explícitament— definir-se sobre els límits territorials de la sobirania. I els partits no nacionalistes vénen a dir que tot és sempre plantejable dintre del procés d'autodeterminació constant i obert d'una democràcia, per la qual cosa, els nacionalistes que volguessin l'autodeterminació específica per a independitzar-se no haurien de fer altra cosa que plantejar la seva opció com una proposta política que recollís el vot majoritari i, després, fer complir democràticament el programa corresponent.

L'exercici d'un acte d'autodeterminació específica és el que sembla, segons els dies, que satisfaria els partits nacionalistes: amb un sol referèndum es resoldria el que, enmig de la «cafarnaüm» de propostes electorals ordinàries podria quedar confús i desdibuixat. I aquí és on es fa bullir l'olla de l'ambigüitat. Si llegim atentament els missatges procedents del terreny nacionalista —especialment el majoritari—, no acaben de parlar mai de fer l'acte d'autodeterminació en un moment concret i amb tal precisa pregunta a aquest o a

aquell col·lectiu electoral, sinó només de deixar clara l'existència del dret a fer-ho. Dret que evidentment ja existia, pel sol fet de ser ciutadans que formem part d'un sistema democràtic on tota proposta política és vàlida per definició, si rep el vot popular majoritàriament. Per la qual cosa, la reiteració intrapartidista i fins i tot parlamentària de proclames d'aquest dret és democràticament redundant i sense més valor que l'autoconsum de sentiment nacionalista. Però un nacionalista de veritat s'hauria de plantejar si ja no és hora de passar de la proclamació del dret —que cap demòcrata no li pot negar— a l'exercici del fet. Es trobarà, però, que els dirigents nacionalistes frenaran qualsevol iniciativa seriosa en aquesta direcció. Un rellevant dirigent nacionalista —el senyor Molins, portaveu de CiU al Congrés i candidat a l'alcaldia de Barcelona— acaba de recordar, a La Vanguardia del 3.1.99, que «el nacionalisme hegemònic a Catalunya mai no ha volgut la independència i no ha estat independentista». Això ha estat dit a poques setmanes d'una declaració parlamentària votada i solemnitzada pel seu partit, on s'insistia en el dret a l'autodeterminació, entesa o almenys sobreentesa comunament com a referèndum específic per a la independència. I evidentment, si de debò es vol la independència, el que cal és demanar al poble que la voti majoritàriament. Qualsevol demòcrata honest defensaria amb tot convenciment que no solament tenim el dret a votar això —com qualsevol altra qüestió d'interès general—, sinó que cal demanar als dirigents nacionalistes que concretin quan s'obre la campanya i quin és el dia proposat per al referèndum: ens diran segur que no és el moment i sotmetran tothom a una nova dutxa escocesa d'«ara toca el dret, però encara —mai— no toca el fet».

En síntesi: el problema no és el dret, sinó el fet de l'autodeterminació específica. I la qüestió de fons, que fa instal·lar el discurs nacionalista en l'ambigüitat permanent entre el dret i el fet, no és altra que la percepció d'un sentiment independentista minoritari en la població. Aquest és el seu problema: tenir conviccions íntimes —legítimes, evidentment— que necessiten alimentar i frenar alhora. Alimentar-les per sostenir el seu peculiar nacionalisme i frenar-les per no quedar en minoria a les eleccions. Un dilema dramàtic entre el cor i les urnes.